

Bécs látképe az 1493-ban megjelent
Schedel-féle világkrónika lapjain

SZENDE KATALIN

„S NYÖGTE MÁTYÁS BÚS HADÁT...”

HUNYADI MÁTYÁS ÉS BÉCS

Bécs a 15. század elejére mintegy 20 000 lakosával a Közép-Duna-medence vezető kereskedelmi központjává nőtte ki magát, sőt az addigra már fényéből sokat veszített Regensburg mellett a Duna teljes hosszán a legfontosabb város volt, lakosságának lélekszáma Buda, Pest és Óbuda együttes népességét is meghaladta. Nem meglepő tehát, hogy egy uralkodó, aki közép-európai hegemoniára tört, meg akarta itt vetni a lábát. Ezért fordított Hunyadi Mátyás az Osztrák Hercegség meghódítására irányuló törekvései során kiemelt figyelmet Bécs megszerzésére és megtartására.

1457

Mátyás először 1457 júniusa és szeptembere között töltött hosszabb időt Bécsben – fogolyként. A nagy hatalmú nagybátyja, III. Frigyes császár gyám-sága alól kikerült V. (Utószülött) László király ugyanis Hunyadi László lefejeztetése után a Burgban őriztette ellenfelének öccsét, amíg végzetesnek bizonyult prágai útjára nem indult. A fogoly Mátyás számára viszont a Bécsbe, majd Prágába vezető út a királlyá választás hírével és dicsőséges hazatéréssel zárult. Koronázására mégsem kerülhetett sor, mert a Szent Koronát III. Frigyes tartotta kezében, akinek még V. László édesanyja, a korán megözvegyült, majd 1442-ben fiatalon elhunyt Erzsébet királyné zálogosította el. Sopron városa és további nyugat-

III. Frigyes császár felségpecsétje, 1459

magyarországi területek szintén Frigyes zálogbirtokában voltak.

Uralkodása első éveiben Mátyás minden politikai lépését a korona, valamint az elzálogosított területek visszaszerzésének rendelte alá. Ez egyúttal elhúzódó konfliktussorozatot jelentett Frigyes császárral, aki az időnként szívélyesebbé váló viszony ellenére gyakorlatilag élete végéig Mátyás legfőbb riválisa, politikai és katonai ellenfele maradt. Keresve sem lehetett volna két különbözőbb jellemet találni: Mátyás lobbanékony, dinamikus, impreszív természetével szemben Frigyes a kivárás, a megfontoltság, a szívós kitartás jellemezte. Az első tárgyalásokra kettőjük között a legújabb kutatások tanúsága szerint már 1458 őszén sor került, ekkor azonban Mátyás nem személyesen kereste fel a magyar királyi címre szintén jogot formáló Frigyeset, hanem Vitéz János esztergomi érsek

közvetített a két uralkodó között – egyelőre eredménytelenül.

Mátyás végül csak budai trónra lépése után több mint öt évvel, az 1463 júliusában osztrák részről Frigyes rezidenciáján, Bécsújhelyen (Wiener Neustadt, Ausztria), magyar részről Sopronban aláírt békeszerződés után, igen kemény feltételek árán szerezte vissza a törvényes uralkodáshoz nélkülözhetetlen felségjelvényt. A békekötés előtörténetéhez tartozik, hogy 1461–62-ben Mátyás III. Frigyes ellenében annak fivérét, VI. Albert herceget támogatta az Alsó-Ausztria feletti uralom megszerzésében. Ezt követően, 1463 márciusában írta jelentésében a brandenburgi választófejedelem bécsi követe, hogy „a bécsieknek teljesen elégük van már Albert hercegből, és inkább egy másik urat szeretnének, nevezetesen a magyar királyt”. Az esemé-

nyek azonban más fordulatot vettek: Albert az év decemberében meghalt, a bécsiek pedig 1464. február 5-én Frigyes előtt tették le a hűségüket.

1470

Ezt követően további hat esztendő kellett várni, amíg Mátyás – királyként először – Bécsbe érkezett. Ünnepélyes bevonulását, amelyre 1470. február 11-én került sor 1500 lovas kíséretében, két éves harc előzte meg a cseh koronáért, amelynek során Frigyes hol Mátyást, hol ellenfelét, Podjebrád Györgyöt támogatta. A helyzet rendezésére jött létre a bécsi találkozó, amelyen látszólag szívélyes légkörben lovagi tornákat, bálákat és vadászatokot is rendeztek.

Ezek egyikén ismerte meg Mátyás Edelpöck Borbálát, a göttweigi apátság steini udvarbírájának leányát, aki később fia, Corvin János édesanyja lett.

A Frigyesrel folytatott tárgyalások során azonban sem Mátyás cseh királyságának elismertetését nem érték el, sem a bécsújhelyi békének a Habsburg-dinasztia magyarországi trónigényére vonatkozó pontját nem módosították. Így a király március 11-én dolgvégezetlenül távozott, anélkül hogy Frigyesről elbúcsúzott volna.

1477

Legközelebb Mátyás már fegyverrel érkezett, 1477 nyarán. Az ürügyet továbbra is a cseh királyi cím kérdése szolgálta. Frigyes ugyanis elismerte a Mátyással szembeni trónkövetelő, Jagelló Ulászló trónigényét, aki cserébe hűségüket tett a császárnak. Mátyás támadását, amely egy sor kisebb osztrák város elfoglalását eredményezte, az osztrák nemesi ellenzék is támogatta. A király augusztus és december között Bécset is körülfárta, ezért a városnak drága pénzen a szokásos órség felüli zsoldosokat is fel kellett fogadnia. Ostromra azonban végül is nem került sor. A Bécstől kissé nyugatabbra, a Duna partján, Korneuburgban megkötött újabb békeszerződésben Mátyás Ulászló támogatásának visszavonását és 100 000 forint megfizetését szabta Frigyesnek feltételül csapatai kivonása fejében. Fenntartotta viszont, hogy amennyiben az összeget a kijelölt határidőre nem kapja meg, ismét fegyverrel szerez érvényt követelésének.

Fenyegetését az 1480-as évek elején váltotta be, miután helyzetét az oszmán birodalommal szemben és a cseh fronton is stabilizálta. A hivatalos hadüzenetet 1482 áprilisában küldte el Frigyes császárnak, és másfél év alatt jutott el odáig, hogy főerőit Bécs elfoglalására összpontosíthatta. A császár már 1483 tavaszán elhagyta az ostromlott várost, és ettől kezdve főként

A Mátyás utódának kijelölt Corvin Jánost

a Bécset elfoglaló magyar csapatok bevonulási ünnepén diadalszekéren ábrázolja a Philostratos-corvina címlapjának iniciáléja

Corvin Mátyás

Andrea Mantegna festménye alapján
Aliprando Caprioli rézmetszete,
16. század második fele.

Aliprando Caprioli 1575–1599 között működött Rómában, és az itáliai kiadók számára az ő Mátyás-portréja szolgált később mintául. Nem közvetlenül Andrea Mantegna képmását idézte, Cristofano dell'Altissimo firenzei festőnek a comói múzeumban őrzött Mátyás-arcmását használta forrásként.

Grazból és Linzből küldte üzeneteit a védők bátorítására. Mátyás stratégiája Bécs körülzárására és a környező fontosabb erősségek elfoglalásával az ostromgyűrű fokozatos szűkítésére irányult. Terve sikerrel járt: a Dobeš Černahora z Boskovic morva főúr, Mátyás egyik fő támogatója fővezérsége alatt álló csapatok nyomása alatt egymás után estek el a Bécset körülvevő kisebb városok: Klosterneuburg, Hainburg, Baden, Perchtoldsdorf, majd a bécsiek utánpótlási vonalát addig biztosító Korneuburg is.

A csaknem két évig körbezárt Bécs egyre nehezedő mindennapjairól drámai helyzetképet ad a városi tanács és a császár levelezése, a szemtanúk, mindenekelőtt a bécsi egyetemen tanító és a városban praktizáló Johannes Tichtel orvosdoktor naplója, valamint Jacob Unrest krónikája. A bécsieket leginkább nyomasztó probléma a lakosság élelemellátása volt, különösen miután Mátyás seregei mind a szárazföldi útvonalakat, mind a dunai vízi utat ellenőrzésük alá vonták. Ezzel szinte kielehették a város védőit. Óriási szenzációnak számított például, amikor 1484. május 7-én tíz felfegyverzett élelemszállító hajónak sikerült áttörnie az ostromzarat, és utánpótlást eljuttatnia a nélkülözhető osztrák lakossághoz.

Ilyen körülmények között érthető, hogy aki tehette, elmenekült. Bécs népessége igen lecsökkent, a külvárosokban a városi tanács 1484. november 15-i levele szerint mindössze 18 ház maradt lakott. Így viszont egyre kevesebb adózó között oszlott meg a zsoldosok fizetésének terhe. Ezt Frigyes a bécsieknek tett engedményekkel próbálta ellensúlyozni. Egyebek mellett a városi pénzváltók testülete számára engedélyezte a pénzverést, s több vám- és sóhivatal bevételét is a védelem költségeire csoportosította át. Az általános hadi helyzetben azonban egyre

nehezebb volt ezeket a pénzüsszegeket mobilizálni. Komoly csapás volt a bécsieknek, akik számára a bortermelés jelentette az egyik fő bevételt, hogy 1484 őszén már a város határában lévő szőlőikből sem tudták a termést betakarítani.

1485

Bécs végül 1485 májusának közepén megadta magát. Az eseményt 13-án egy utolsó ágyúzás előzte meg. Másnap az egyetem küldöttsége tárgyalásokat kezdett a magyar uralkodóval, majd a város vezető polgárai, Niklas

Teschler, Ulrich Perman és Wolfgang Zeller folytatták az egyezkedést. Mátyás végül is 1485. június 1-jén vette át a Stubentor előtti hídnál a város kulcsait. Ezután a királyság összes püspöke és 4000 lovas, valamint 2400 gyalogos kíséretében ünnepélyesen bevonult. A jelenetet megörökítő miniatúra szerint, amely az egyik Corvinában (a *Philostratos-kódex*ben) maradt fenn, a díszhelyen, egy felékesített, kerekeken gördülő talapzaton a páncélba öltözött 12 éves Corvin János herceg állt, kezében lobogóval. Ekkorra már nyilvánvaló volt, hogy Mátyás őt szánta utódjául a királyi méltóságban, és a bécsi bevonulással is fia jövődöbéli szerepét akarta kidomborítani. A menet elején és végén a kielehett lakosság el-

keseredésének csillapítására 32, élelemmel megrakott szekér, illetve 200 ökör haladt.

Mátyás a város elfoglalása után feltűnően sokat tartózkodott Bécsben. Kubinyi András számításai szerint a király hátralevő életéből 665 napot töltött itt, illetve a város környéki táborokban, míg Budán 366 napig időzött. Ennek legalábbis részben gyakorlati okai lehettek: Bécsből a teljes elfoglalt osztrák területet irányítani tudta, kü-

Mátyás király képmásai

A Bonfini, illetve Galeotto Marzio által leírt és a művészek által megfestett, illetve megformázott Mátyás-képtől igencsak eltérő a portrék egy sajátos csoportja, amelyeken az antik hadvezérideálnak megfelelően jelenik meg az uralkodó, páncélban, fehér gyolcsingben, bíbor palástban, rövid fűrtjein babérkoszorúval, szakállasan. A képek a Jankovich-gyűjtemény részeként kerültek a Magyar Nemzeti Múzeumba. A 19. században hosszú ideig szerepeltek az állandó kiállításon, így meghatározták a korszak Mátyásról alkotott képét.

lönösen azután, hogy 1487 márciusától az osztrák hercegi címet is birtokolta, és a cseh tartományokhoz is közelebb volt. Úgy tűnik, legalább annyira fontos volt számára, hogy Frigyes ne legyen Bécs ura, mint az, hogy ő maga ott berendezkedhessen. Négyyszer osztrák tartománygyűlést tartott, és itt működtette az osztrák tartományi kormányzat hivatalait is, a helytartó Szapolyai Istvánon kívül jó részt helybeli tisztségviselőkkel. A budai és a visegrádi palota fényes átépítése, valamint könyvtárának Budán tartása azonban arra utal, hogy Bécset legfeljebb mellékrezidenciának tekintette.

Bécs elfoglalása után Mátyás a város földesura is volt, a belső ügyekbe azonban – egyes házak lefoglalását és híveinek adományozását, valamint bizonyos ünnepségek városi költségen történő megrendezését leszámítva – kevéssé avatkozott be. Képviselőt a tanács ülésein az ún. Stadtanwalt (városi ügyvivő) látta el, ezt a tisztséget először a kapitulációs tárgyalásokat vezető Niklas Teschler, majd 1485 novemberétől a bécsi egyetem előljárójaként is tevékenykedő Virgilius Schrutauer látta el. Ez utóbbi már III. Frigyes alatt fontos tisztségeket töltött be, így

– az irányítása alatt álló egyetemmel együtt – a folytonosságot képviselte, illetve alkalmazkodott a mindenkori hatalmi viszonyokhoz.

A város idővel láthatólag megbékélt a helyzettel, és igyekezett ugyanazon az alapon modus vivendit kialakítani új urával, ahogyan azt korábban a Habsburgokkal tette. Bár a polgárság egy része nyíltan vagy titokban továbbra is Frigyesel rokonszenvezett, a városi vezetésben már az ostrom ideje alatt volt egy kisebb, de befolyásos csoport, amelyik szívesen látta Mátyást – sőt, amint fentebb láttuk, ez a gondolat már két évtizeddel korábban is felmerült egysesekben.

Bécs és Buda elitje amúgy is szoros kapcsolatot tartott egymással, házassági, rokoni kapcsolatok is kialakultak, és budai polgárfiúk tucatjával iratkoztak be minden évben a bécsi egyetemre. A magyar uralommal különösen a Magyarországgal folytatott kereskedelemben érdekelt bécsi és budai kereskedők jártak jól, köztük is leginkább azok a budaiak, akiknek szoros kapcsolatuk volt a magyar kincstárhoz és a bécsi üzleti élethez is. Ezek a kapcsolatok egyúttal a nagypolitikai fordulatok ellenére helyi szinten biztosították a stabilitást.

Mindezek ellenére csaknem három évbe telt, amíg Mátyás 1488. május 19-én megerősítette az elfoglalt város kiváltságlevelét. A fokozatos konszolidációt jól jelképezi az időszak legrészletesebben író „krónikása”, a már említett Johannes Tichtel orvosprofesszor személyes hozzáállása: 1485 őszén még keserű szavakkal panaszolta Ausztria esetét, 1486 szeptemberében viszont már Mátyást élte, 1488-ban pedig a török stájerországi betörésének hírére őszintén kívánta Mátyás győzelmét – azét az uralkodót, akinek családját és udvartartását maga is többször kezelte. Mátyás is igyekezett megnyerni a bécsi polgárság tetszését, egyebek mellett azzal, hogy részt vett a népünnepélyszámba menő ún. skarlátfutáson: a sienai palióhoz hasonlítható lóversenyen. (Ez a vetélkedés arról kapta a nevét, hogy a győztes lovas egy vég különösen értékes, skarlátszínű szövetet vihetett haza.)

A király a legnagyobb hangsúlyal mégis a város és környéke egyházi életébe kapcsolódott be. Már az ostrom idején, különösen az ereklyéket őrző Klosterneuburg elfoglalása után hathatósan támogatta az 1136-ban elhunyt Lipót őrgróf szentté avatását, és ké-

